

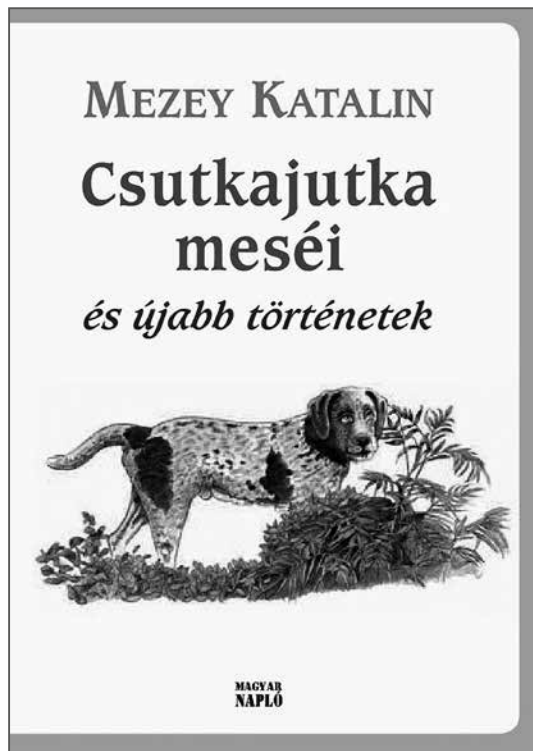
Szemes Péter

Csendes csodák

Mezey Katalin *Csutkajutka meséi és újabb történetek* című kötetéről

A 80-as évek elejétől bizonyosan sokak könyvélménye volt Mezey Katalin *Csutkajutka meséi* című kötete. A Móra Kiadónál megjelent gyűjtemény, melyet érezhetően a gyermekeit altató, s ennek során történeteivel egy másik, csodálatos világba repítő édesanya gondoskodó szeretete táplált fel, és az alkotói – különösen a különálló, de a kisprózák közé plasztikusan illeszkedő, vagy éppen azok betéteként szolgáló versekben, illetve a világos, a legkisebbeknek is könnyen követhető meseszövegszövetben érhető – mesterségbeli tudás formált a műfaj legjavához tartozó, igényes össz-művé, több mint harminc esztendő múltán, kibővítve az azóta keletkezett (talán az unokákon bejáratott) szövegekkel, újra napvilágot látott. A korábbi változathoz képest a Magyar Napló kiadásába egy új, *Kutyavásár* című egység is bekerült, a ciklusokon belüli módosítások mellett (a versek ott a szakaszok végén, itt azok elején kaptak helyet), a *Más mesék* részt *Kisbabás játékká* keresztelte át a szerző, és az így mindösszesen negyedszáz íráshoz Rényi Krisztina készített – Mészáros Mártáéhoz hasonlóan – tetszetős és a mesék világához kiválóan illeszkedő illusztrációkat.

Már az *Állatmesék* nyitóversében (*Ki jön a házamba?*) a gyermeki képzelet egy különleges teremtményével találkozhatunk – „pistamedve” nemcsak társaságot biztosít az anya távollétében, de kiderül róla, hogy még autót vezetni is tud. S a prózaszövegek hősei ugyancsak kivétel nélkül emberi jellemvonásokkal, tulajdonságokkal, képességekkel bírnak. Ennek legszebb, a rászorulókról való gondoskodás felelősségét is felmutató példája az *Annus néni állatai*, ahol, viszonzva az ellátást és a kapott szeretetet, két fekete malaca és Sió kutyája táplálja és gyógyítja meg betegségbe esett, idős gazdáját. Noha e történetből nem derül ki, miért él egyedül (ám nem magányosan) az asszony – az egyetlen emberi alak az egység darabjaiban – az erdő közepén, természettel-egybeforrottságát, azt, hogy valamiféle archaikus tudás birtokosa, jól mutatja állapotváltozásának összekapcsolása környezete mély tisztaságának érzékelésével. Természetes, hogy ehhez, sajátos helyzetéből adódóan, csak egyetlen társai, szeretett állatai segíthetik hozzá, viselkedésük, cselekedeteik mégis nyilvánvalóan a legkisebb hallgatók, olvasók számára adnak követendő erkölcsi mintát. Éppígy erős gondolatisággal átítatott *A vakond, a lepke meg a hal*, melynek három különböző elemhez, éltető közeghez (a földhöz, a levegőhöz, illetve a vízhez) kötődő hősei, jóllehet a valóságban nem rendelkeznek a többiek adottságaival, álmukban mégis egyenlővé, mindenre képessé, s ezáltal boldogabbá válnak. Hasonlóképpen a lefekvés nehézségei utáni altató mese az azonos címmel is e funkciójára utaló kedves történet. Két szereplője, a macska és az egér, bárhogyan próbálják meghaladni a másik türelmének határát – előbbi, hogy elkapja a lyukban rejtőzött, utóbbi, hogy őrzője megunja a várakozást –, egyszerre húzódik be az eső elől az oltalmat adó fa alá, jár ebéd után, és végül, nem lezárva az ügyet, inkább felkínálva a folytonos újakezdés, a ciklikus

ismétlődés lehetőségét, ugyanakkor álmosodik és alszik el. Vadász és kiszemelt áldozata találkozásiainál természetesen itt mindig utóbbi a szerencsés – a szerző az okosságának köszönhető megmenekülés bemutatásának is két mesét szentel. *A rigó és a macska* karmok csapdájába esett madara a cirmos fiatalságából adódó tapasztalatlanságát használja ki, mikor őt az étkezés előtti kézmosás elmulasztására figyelmeztetve (ennek külön élt kölcsönöz a cicák közismert víziszonya) ugrál, majd száll biztonságos távolságba. (A higiéniaira vonatkozó üzenet nyilvánvalóan áthallásos, a gyermekeknek adresszált, a Mezey Katalin által gyakran használt indulatszavak /„Hja, az a bajod!” – neveti ki például a rigó az éhen maradt macskát/ pedig az állatalakok antropomorfizmusát erősítik.) Még parabolisztikusabb, s e tekintetben Heltai fabuláinak hagyományát folytatja *A farkas meg a nyúl*. Az elfogott tapsifüles itt nem éri be az ordas kioktatásával, alaposan kihasználja, sőt, ki is csúfolja. A nyúl kiszemelt káposztáját annak házáig görgető farkas nemcsak hiába várakozhat estig a vágyott vacsora újbóli előbújására, nemcsak megszegyenülve, éhesen kell elkullognia, de gúnyvers is születik róla:

„Ki hinné, hogy nem a farkas
az igazi úr?
Milyen markos, milyen talpas
szolgát tart a nyúl!”

A tágas gyermekvilágba kalauzolnak a *Kisbabás játék* szövegei. Az együttlét, a közös időtöltés fel szabadultsága – amit a nyitóvers is a legjobb dolognak tart (*Legjobb* – itt a vallomástevő a valóságvonatkozás egyértelműsége miatt bizonyosan a kis Kati) – hatja át az egység címét kölcsönző novellát. A „hanyag szülők” által magára hagyott csecsemő (egy öreg maci) elrablásának tervszerű lefolytatásába azonban minduntalan hiba csúszik, hiszen a mamát alakító Marika és a „bűnöző” Öcsi is ki-kilép a ráosztott szerepből, így végül Sanyika kezdetben jónak tűnő ötletéből káosz és veszedés lesz, még szerencse, hogy a vasalást abbahagyó édesanya (deus ex machina) közbeavatkozik és rendet tesz. Ezzel együtt is érdekes nyomon követni a különböző női szerepek (kisfiú, dolgozó nő, anya) megjelenését Marikánál, különösen úgy, hogy a történetet is nő és édesanya beszéli el. S ugyancsak a lányka a hőse *A rádió*nak, ahol az elromlott készüléket segít megszerelni Apának, figyelve arra, hogy ne essenek ki belőle a dobozban lakó kicsi emberek. A gyermekek háztáji állatokhoz való viszonya szervezi a *Macskavadászat* és a *Bundi vacsorázik* című novellákat. Előbbiben – mintegy a *Kisbabás játék* párjaként – a szomszédból áttévedt fiatal cirmost próbálják bevonni a közös szórakozásba, akként, hogy szintén különböző szerepeket, feladatokat adnak neki. A macska viszont természetesen nem érti, mit várnak tőle, ő sem ló, sem tigris nem akar lenni, mindössze barátkozni, játszani szeretne. A tragikus eseményeknek (megfojtás, agyonkövezés) aztán Öcsi veszi elejét azzal, hogy ő helyezkedik bele a cica által feltehetően elképzelt helyzetbe és úgy dobálja neki az apró kavicsokat, mintha megannyi egér lenne. Más funkciója lesz a kis köveknek a kutya etetése során, ahol a kisfiú – megelőzve az anyát, egyúttal átvéve bizonyos feladatkört, a gazda szerepét – a család kedvencének próbál ennivalót készíteni belőlük, homokkal és fűvel elkeverve. Itt Bundi az, aki látszólag belemegy a játékba, hiszen orrával minduntalan felborítja a tálat, azaz jelképesen „elfogyasztja a vacsorát”, miközben „súlyos pillantást küld” a valódi étel elmaradásáért felelős anyára felé, s nyilván csupán akkor nyugszik meg, mikor a várt koszt végre megérkezik.

A *Kutyavásár* voltaképpen a kapcsolódó történetek folytatása, pontosabban éppen a Bundi halálával kezdődő „új kutya”-novellák füzére. Már a leendő kedvenc, a sokáig szolgáló komondor méltó utódának kiválasztása is külön procedúrává válik – amint ez a címadó írásból kiderül –, hiszen a fajta és a beszerzés helye eleve véleménykülönbséget szül, amit a konszenzust jelentő menhely kínálata csak tetéz. A legváltozatosabb nászokból született keverékek közül végül az abszolút érdektelennek tűnő, de nagy kópé hírében álló, szálkásszórú német vizsla lesz a győztes, aki korábban „állítólag egy öreg vadászé volt”. Fickó azután valóban rászolgál a nevére – a további történetekben egy-egy hozzá fűződő eset elevenedik meg, a tényszerűség mögül is kiérezhető szeretettel elbeszélve, megőrizve-örökítve a kedves állat alakját, emlékezetét (akit, ennek jeleként, olykor meg is szólaltat a szerző). A *Fickó szállása* az elhelyezés nehézségeit és az első közös éjszaka lefolyását mutatja be,

ami igazi fordulópontnak bizonyult, minthogy a kezdeti elhatározást („holnap visszavisszük”) tizenhat együtt töltött évvé változtatta. A kutya ezalatt – igazolva elszakíthatatlan szálú hűségét és ragaszkodását – nemcsak az állatorvosban talált új baráttra (*A hálás beteg*), de nem hagyta magára a „falkavezér” édesapát sem (*Apa dolgozni megy*). Utóbbi szöveg ráadásul egy különleges képességét is felvillantja, hiszen úgy sikerül eljutnia a családfő új munkahelyére, hogy korábban sosem járt ott, sőt, a kultúrház tereinek bejárása után irodája előtt ő várja a busszal érkező igazgatót, édes gazdáját. Ahogy Bundi esetében, szintén az enivaló apropóján, két rövid én-elbeszélés erejéig az anyához való viszony is megjelenik. A *vadászatban* élő prédát talál a puskalövéstől amúgy rettegő eb, ám a közbeavatkozás megmenti a megrendszabályozott japán kakas életét, az ismeretlen helyről elemelt (és a családnak hazavitt) készétel viszont menthetetlenül a szemetesben végzi (*Séta kutyával és egy lábos pörkölttel*) – a gazdasszony tettét mindkét alkalommal Fickó hangos méltatlankodása kíséri. De legalább nem történt meg az *Otthon* versben az ajtón kiszökő fehér nyúl vagy az azon beszökő barna kutya előbbire végzetes találkozása...

A kötetet keretbe fogó állattörténetek közé a *Kisbabás játék* mellett *Csutkajutka meséit* illesztette be a szerző. A már – a népi hagyományokat idéző – viseletében is különleges kislányról (Rényi Krisztinával ellentétben, aki a fedélre is kutyás illusztrációt készített, Mészáros Márta teljes mértékben kihasználta az ebben rejlő lehetőségeket) nemcsak az derül ki, hogy édesanyja távollétében minden ház körüli munkát elvégez, olyannyira, hogy testvéréről, Gyurkáról is ő gondoskodik (*Csutkajutka felöltözik*), hanem csodatévő képessége is. A mesék konkrét vonásai (mint a kézzel készített tévékészülékben megmutatkozó találékonyság – *A televízió*) mellett ennek nála és öccsénél is több nyomát találjuk. Jutka, mint egy jólelkű tündér, tapsával zöld gyümölcsből lovat varázsol az árokparton szomorkodó katona alá (*A huszár és a dinnyelő*), míg a fiúcska elevenné búvóli, és játékos munkára fogja nővére és anya szóttetésének központi figuráját (*A kék szarvas*), vagy fehér kavicsok kikeltetésével pótolja az éjszakai rabló által okozott károkat (*Görény járt a kamrában*). Nem véletlen, hogy csendes csodáik, sajátos, földiként is égi lényük, a dolgokkal és a természettel való láthatatlan, titkos kapcsolatuk az alkotó számára éppen *A szelet* asszociálta:

„A szél átlátszó léptei
a diófán zörögnek,
ezernyi lábat hallani,
ahogy mennek és jönnek.

Zörög a diófalevél,
mint hogyha rézből lenne,
te fűben jársz és lépteid
alig hallani benne.”.

Csak remélni tudjuk, hogy éppígy szökik be e kötet is minél több gyermek szívébe és hagyja benne ott-jártának maradandó nyomát.

(*Magyar Napló Kiadó, 2015*)